

pačností jako stará, nepřejíčná slečna“, v níž se později ve snech děvčátka proměňuje zvěčnělá babička.

Z tohoto dětského světa mythické tvorby vychází se v život mučivou, šerou a těsnou branou smrti. Úmrtím děda a báby roztržtých je svět posavadní bezpečné, nezpytavé naivnosti Irenčiny; reflexe, soudnost, přemítání, záměr a účel nastupují za báživou obraznost a plaše nehorázné snění. Přírodně vegetativné mocnosti životní postupují vládu uvědomělým silám ethickým, a především *Lásce*. To jest jemný ušlechtilý komposiční princip první knihy pí Hennerové, takový jest smysl její poslední kapitoly „Láska“.

„Vyjekla jsem, a výkřik mne probudil. Ze sna do života, z muky do muky. Neboť život už nebyl mírná samozřejmost, o níž jsem nepřemýšlela, které jsem se ani neradovala, tak bývala bezpečná; život byl nyní darovaná náhoda, kterou jsem si divě zamilovala ztroskotaneckou láskou. Ano, život teď nebyl než záhada zániku a hrůza ze smrti. Otrásavý pláč mnou zazmítal. Čeho se uchytím, jak se zachráním? Nechci-li umřít, je třeba žít! Ale kdo mně poví jak?“

Odpověď na tuto otázku jest krásně předjata již v předposlední kapitole „Hrůza“, kde matka, vběhnuvši do dětské ložnice v přízračné listopadové ráno, „v divě bezmoci jako štvaná“ oznamuje svým dvěma dětem smrt svých rodičů a nalézá v této úzkosti osvobodivé slovo:

„Děti, děti, *teď se musíme mít leprve rádi*, babička s dědečkem nám umřeli!“

Intelekt rodí se z bolesti a v bolesti, ale co první vytryskne z něho, jest tužba po sladkém řádu lásky; což mohl procítiti a v dílo básnické vtěliti, byť posud jako náповěď, jen duch platonského rodu.

Poznávání Smetany

Poznati velikého tvůrce zdá se býti něco zcela snadného, a zvláště tvůrce tak národního, jako jest Bedřich Smetana. Což není krev z krve naší, kost z kostí našich? Což nerozuměli mu hned naráz, což nezamilovali si ho naráz první posluchači Prodané nevěsty? Což nepoznávali jej milostným obcováním ty tisíce, ty desetitisíce a statisíce posluchačů pozdějších? Což není přímého styku, působení duše v duši, právě zde v díle hudebním? A není-li ho zde, kde by bylo? Což nejsou zbyteční právě zde prostředkovatelé, kritikové, vykladači?

Tak se zdá alespoň valně většině posluchačstva.

A přece jest to klam.

Víme dnes zcela určitě, že první posluchači Smetanovi pojali z jeho geniální síly opravdu jen nepatrný zlomek, jen drobty. Jest pravda, že i tyto drobty nasýtily je úplně; ale jest pravda také, že by nenasýtily již dnes nás. Jest pravda, že i ke genu takové křišťálové čistoty a takového štědrého žáru životného, jako jest Smetana, který nezahrazuje se před posluchačem nijakou úmyslnou pózou a nijakým ceremonielem, jehož umění jest jediný nabíživý posun obtížené větve stromové, musí býti *hledán* přístup, že i jeho musí býti *dosahováno* sebevýchovou, — jinak nebyl by genius zásobárnou milostných darů pro řadu pokolení a věků, pokladem síly, rozkoše, zdraví, krásy a radosti, který vystačí na staletí.

Veliký tvůrce jest velikým tvůrcem právě jen za té podmínky,

že jest příliš bohatý, aby mohl býti pochopen jednou generací. Jest velikým tvůrcem za té podmínky, že dílo jeho má ne jednu jedinou tvářnost, nýbrž tvářnost několikerou, mnohonásobnou a že tyto tvářnosti zjevují se jedna po druhé pokolením bližším i vzdálenějším.

Genius žije i po smrti, a má proto své *tajemství* jako všecko živoucí. Až toto tajemství vyvětrá, až stane se samozřejmý a čirý jako filtrovaná voda, tehdy dožil: jest již jen větou v dějinách umění nebo vědy, usušenou květinou v herbáři, ale přestal býti palčivým i mučivým, záhadným i proměnlivým plamenem vášnivého požáru životního. Veliký tvůrce objevuje národ jemu samému; jest Kolumbem čehosi, co jest zde a o čem nikdo neví, k čemu nemá nikdo klíčů. Smetana byl takový Kolumbus české národní duše. Objevil ji jí samé. Teprve nyní mohla se zahledět do svých hlubin a viděla v nich ne mlhu, tmou, dým, nýbrž krásu, jas, celé světy tvarů. To proto, že veliký tvůrce vnesl světlo svého poznání jako kahan v tyto úžasné propasti; v jeho záři rozkvetly světy tam, kde byly předtím jen beztvárné mraky tmy, mlčení a hrůzy.

Veliký tvůrce odkrývá národ národu; ale sám musí býti odkrýván také národem. Obojí se doplňuje a prostupuje; není jednoho bez druhého. Vždyť čin jeho jest také část národní duše, a část velmi významná!

Jenže delší dobu trvá, než jest objeven tvůrce národem než národní duše tvůrcem-geniem. To proto, že tvůrce-genius rázem, intuitivně proniká duši národní, kdežto objevení jeho jest obsáhlý děj historický, který jest vlastně zžitím, spotřebou jeho tvůrčího činu národním životem pospolitým. Generací jest třeba k tomu, aby byl objeven ve svém pravém významu genius Smetanův, jako genius Mánesův nebo Alšův. Generace píše si přímo své dějiny svým poměrem k velikým tvůrcům. Pro tu nebo onu generaci jest smutně charakteristické, že nedovedla v genui Mánesově nalézt potravu; pro jinou, že viděla ze Smetany jen jednu tvář, a ne nejvýznamnější; pro třetí posléze, že klidně přihlížela k zakrnění monumentálně žily v Alšovi.

Poznati vpravdě velikost tvůrce není o nic snazší než obeplouti po prvé globus nebo vypočísti novou hvězdu.

Takový objev žádá mnohých průprav, mnohých nezdařených pokusů, mnohých příznivých podmínek. Může býti učiněn jen po dlouhých výpočtech a na podkladě mnohých omylů.

Musí přijíti mnohé nové a nové zjevy umělecké, neznámé vrstevníkům geniovým, aby vysvitl úplně jeho význam, osvětlil se z nových konstelací jeho skladebný, tektonický smysl v našem duchovém vesmíru.

Tato chvíle nadešla také dnes pro Smetanu.

Před několika týdnů vyšla knížka, které bude asi budoucností přiřčen čestný titul, že po prvé obeplula globus smetanovský.

Vedle všech ostatních předností má i tu, že není rozměrná; snad menší loď hodí se k takovému úkolu spíše než plovoucí pevnost obrněncova. Jest to mladého hudebního kritika *Ferdinanda Pujmana Smetanovskýj breviř*¹.

Že tu jest opravdu obepluta hvězdná koule, tomu nasvědčuje mně i ta skutečnost, že badání smetanovské vrací se zde ke svému východisku, to jest k osobnosti velikého mistra, *právě opačným směrem*, než kterým postupovalo z počátku. První badatelé smetanovští, zvláště zvěcnělý Hostinský, hájili a pojímali českého tvůrce sub specie Richarda Wagnera. Viděli v něm zjev uměleckého pokroku, jak se vyjadřovali, zjev obdobný tvůrci dramatu hudebního, který vyléčil jako Wagner starou operu ze strakatých pošetilostí a naivního dětského nedomyšlení. Pujmanův výzkumný výsledek jest právě opačný: Smetana jest mu nejčistší *protinožec Wagnerův*.

Z osmi zhuštěných statí Pujmanových — někde zhuštěných tak, že četba jejich vymáhá si čtenáře velmi pozorného, soustředěného a vzdělaného — rysuje se ti obraz Smetanův, v němž jako by se zhustily všechny požadavky, které kladl Nietzsche, rozezlený na mistra bayreuthského zlým hněvem, jenž bývá jen

1 - V kapesním, opravdu brevifovém formátě, stran 89. Nákladem Fr. Borového.

zvratem veliké lásky, na ideálního moderního komponistu a jež omylem si vtělil v Bizeta, když nevím kolikrát za sebou, do nedosycení, poslouchá za Alpami jeho Carmen. Ano, říkal jsem si stále při četbě knížky Pujmanovy, toť ideální odbojník protivagnerovský po přání srdce Nietzscheho, toť protinožec a protichůdce sychravého, studeně hysterického kouzelníka a kejklíře, přestrojeného kněze a převlečené ženy, Richarda Wagnera — laskavý, slunný, zemí a krví vonící, k zemi se modlící tanečník Smetana.

Pujman po prvé určuje ti *duchový tvůrčí typ* Smetanův v této výraznosti, s touto naléhavostí životné bouřky jako živelnou prasilu lidského vesmíru. Není možno upřítí tomu, kdo jej *takto* vyvolal a postavil před tebe, nemalou silu charakterisátora tvůrčí duše lidské. Tu vidíš před sebou Smetanu žijícího *neděleně* celým uměleckým tělem, všemi jeho orgány a promítajícího se v celá, hybná, plynoucí, hvězdně kroužící těla lidská, genia tvorby zrakové a mimické, ukládajícího do lidských těl pravěké bouře i harmonie pudů výbojných i milostných, erotického polarisátora lidské krve, obětníka velikým hodnotám nadosobním, zemí a rodu, obdobu k velkým naturistům, jako je Rousseau a Walt Whitman, k romantikům krve a pudů, jako byli Shakespeare a Berlioz. V těchto osmi kapitolách Pujmanových — devátá jest věnována tomu, jež nazývá spisovatel Smetanovým „Janem Miláčkem“, J. B. Foerstrovi — pokročilo nejdále posud svedení uměleckého jevu Smetanova v jeho duchový architypus, tedy kritickohistorická synthesa, ne-li důležitější, alespoň stejně důležitá jako analyza.

Jest možno, že v podrobnostech jest u Pujmana leccos sporné nebo problematické; že však celkový obrys a odhad jest správný, o tom nebude pochyby nikomu, kdo zaposlouchal se dosti hluboce do díla českého tvůrce.

Řekl jsem, že knihy, jako jest Pujmanova, mívají mnoho bezděčných spolupracovníků; jsou jimi všichni, kdož před ním vydali se na pouť za badáním průpravným; kdož prozkoumali části neznámých pevnin; i ti, kdož nedopluli, poněvadž zbloudili.

Myslím, že tohoto spolupracovníctví jest si velmi dobře vědom Pujman, i že není důvodů, proč by z jeho knížky nemohla míti opravdovou radost všechna česká kritika hudební a širě i všechna česká kritika vůbec.